
Samenwerking in de waterketen

Vooral een kwestie van

In april 2003 verscheen de Rijksvisie Waterketen met daarin de conclusie dat moet worden verbeterd. Inmiddels, tientallen optimalisatiestudies en afvalwa in de waterketen haar eerste vruchten begint af te werpen. “Waterschappen waterzuivering beter op elkaar af te stemmen.”

— Alexander Haje

Met het verschijnen van het IBO-rapport Bekostiging Regionaal Waterbeheer twee jaar geleden, werd de discussie over de waterketen verder in gang gezet. Ook de politiek liet zich in die discussie niet ongemoeid, met als gevolg dat het ministerie van VROM, verantwoordelijk voor waterketenvraagstukken, het gezamenlijke actieprogramma ‘Vergroten Doelmatigheid en Transparantie Waterketen’ samenstelde. Dit raamwerk heeft tot doel om de doelmatigheid en transparantie in de waterketen te verhogen en beleidsmatig uit te werken. Via diverse projecten onderzoekt VROM of de rijksambitie – één waterketennota, één waterketentarif en één waterketenbedrijf – hiervoor wel de beste oplossing is. De Tweede Kamer, die de voortgang over de waterketen op de voet volgt, liet al vrij snel weten geen voorstander te zijn van één waterketentarif en vroeg de staatssecretaris ook nog andere opties te onderzoeken. Om de Tweede Kamer op de hoogte te houden van de voortgang van de samenwerking in de waterketen, wordt ieder jaar een rapportage gemaakt waarin Van Geel vertelt wat de precieze stand van zaken is. Op 11 oktober jl. vond een algemeen overleg in de kamer plaats waarbij de staatssecretaris zich moest verantwoorden over de voortgang van het gezamenlijke actieprogramma.

— Hot item

De samenwerking in de waterketen is inmiddels een *hot* item geworden. Waterschappen, gemeenten en waterbedrijven zijn ervan overtuigd dat er op vele fronten verbeteringen zijn door te voeren die leiden tot efficiencywinst. Dat het Rijk daarbij uitdrukkelijk niet op de regisseursstoel gaat

zitten, juichen alle betrokken partijen toe. Zowel Unie van Waterschappen, Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG) als drinkwaterbrancheorganisatie VEWIN vindt dat men zelf heel goed in staat is om de doelmatigheid en transparantie van de keten te verbeteren. Geen van de partijen voelt iets, net als de Tweede Kamer, voor een landelijk verplicht waterketentarif of andere dwingende maatregelen die van rijkswege genomen zouden moeten worden. Wat Unie, VNG en VEWIN wel willen, is dat de overheid stimulerend en niet dwingend optreedt bij het bevorderen van het gezamenlijk uitvoeren van taken. Voor die laatste uitdaging zien zij zich nu gesteld.

— Bottom-up

De aanzet die door de overheid is gegeven tot meer doelmatigheid en transparantie in de waterketen heeft inmiddels tot een aantal aansprekende samenwerkingsvormen geleid, zegt Mark van der Werf, beleidsmedewerker Water van de Unie van Waterschappen en voorzitter van de Expertgroep Waterketen. “Belangrijk uitgangspunt voor die samenwerking is dat verbeteringen *bottom-up* gerealiseerd moeten worden. Door initiatieven van onderaf tot groei te laten komen, is de kans van slagen het grootst. Samenwerken kun je niet afdwingen of van bovenaf dicteren, maar moet op basis van wederzijds vertrouwen tot stand komen.”

— Wat heeft die samenwerking tot nog toe opgeleverd? Van der Werf: “De Unie heeft de regionale initiatieven bij de waterschappen op een rijtje gezet en geïnventariseerd. Daaruit blijkt dat er inmiddels heel wat projecten draaien en nieuwe in gang worden gezet. Projecten die betrekking hebben op

de waterketen (drinkwater, riolering, afvalwater), maar ook van toepassing zijn op de samenwerking tussen gemeenten en waterschappen binnen de afvalwaterketen. Daarnaast zijn er nog diverse private en publieke initiatieven. De Unie heeft het initiatief genomen om een aantal projecten binnen het gezamenlijke programma ‘Vergroten Doelmatigheid en Transparantie Waterketen’ van VROM te gaan trekken.”

— Succesvol

Twee begrippen staan centraal bij de samenwerking tussen waterschappen en gemeenten om de afvalwaterketen te optimaliseren: OAS en afvalwaterakkoord. OAS staat voor optimalisatiestudie afvalwatersystemen, een integrale analyse van het samenhangend geheel van riolering en zuivering met als doel verbeteringen in dit stelsel te realiseren. Van der Werf: “De optimalisatiestudies zijn meestal gericht op het definiëren van een pakket maatregelen waarmee voor het gehele afvalwatersysteem aan de basisinspanning wordt voldaan tegen de laagst maatschappelijke kosten. De studies, die waterschappen samen met gemeenten uitvoeren, kunnen uitmonden in een afvalwaterakkoord. Daarin wordt tussen waterschappen en gemeenten de afspraak bestuurlijk vastgelegd om riolering- en afvalwaterzuiveringtaken beter op elkaar af te stemmen. Afvalwaterakkoorden dragen in belangrijke mate bij tot meer doelmatigheid en transparantie in de afvalwaterketen.”

Van der Werf verwijst naar de brochure ‘Samenwerken aan water’ die niet zo lang geleden door de Unie, VEWIN en VNG is uitgebracht. Hierin worden onder meer voorbeelden van samenwerking genoemd tussen waterschappen, gemeenten en

wederzijds vertrouwen

de doelmatigheid van diensten en klantgerichtheid binnen de waterketen terakkoord verder, lijkt het er sterk op dat die verbeterde samenwerking en gemeenten zien steeds vaker samen voordelen om riolering en afval-

Vertegenwoordigers van zeven gemeenten (Alphen-Chaam, Breda, Drimmelen, Etten-Leur, Moerdijk, Oosterhout en Zundert) gieten 'vervuild' water in een mini-rioolsysteem op weg naar de rwzi Nieuwveer bij Breda als symbolische start van de eerste OAS-studie in West-Brabant.

Samenwerken aan water

'Samenwerken aan water' is een folder van

Unie van Waterschappen

VEWIN

VNG

Ad Sweere, lid van de expertgroep Waterketen. Als beleidsmedewerker waterketen van waterschap Brabantse Delta bereidt hij de OAS-studies in West-Brabant voor.

waterbedrijven. Zoals die tussen Waterleidingbedrijf Amsterdam en de Dienst Waterbeheer en Riolering. Of het project Afvalwater Haagse Regio en Toekomst Waterketen Gelderland. "Voorbeelden waarbij de samenwerking tussen verschillende partijen uitstekend verloopt", aldus Van der Werf.

— Follow-up

Vraag is natuurlijk of die samenwerking binnen de waterketen overal in Nederland

even gemakkelijk van de grond komt? En ook overal tot een succes leidt?

— Van der Werf: "Naast een goede vertrouwensbasis moeten waterschappen en gemeenten ervan doordrongen zijn dat er voor beide partijen ook echt winst te boeken is – dus minder meerkosten – en dat optimalisatiestudies alleen nog geen garantie zijn voor een langdurige, structurele samenwerking. Sterker nog: We hebben als Unie geconstateerd dat een OAS nog te vaak als een eenmalige operatie wordt uitgevoerd en dat een structurele *follow-up* in de vorm van een afvalwaterakkoord daardoor achterblijft. Wij zeggen daarom dat samenwerken uitsluitend zin heeft als er een duidelijk strategische keuze aan ten grondslag ligt. Het belang dat waterschappen en gemeenten bij samenwerking hebben, alsmede hun motivatie om samen te gaan werken, moet voor beide partijen glashelder zijn. Alleen dan kun je voorkomen dat een OAS verzandt in een ad hoc-exercitie. Op dit moment zijn we als Unie bezig met het opstellen van een handreiking brede OAS die leidt tot structurele samenwerking."

— Praktijk

Naast hetgeen Van der Werf opmerkt, zijn er in de praktijk gelukkig ook veel plaatsen aan te wijzen waar wel goed wordt samengewerkt tussen waterschappen en gemeenten en waar optimalisatiestudies resulteren in structurele afvalwaterakkoorden. Om enkele voorbeelden te noemen: In Brabant, Twente, Gelderland en Noord-Holland staan momenteel heel wat projecten in de steigers, of bevinden die zich al in een uitvoeringsfase. Zoals bij het waterschap Brabantse Delta

dat met zeven gemeenten onlangs een onderzoek naar een betere afstemming tussen de afvoer van afvalwater via de gemeentelijke riolering en de zuivering van afvalwater is begonnen. Ad Sweere, programmamanager OAS van de Brabantse Delta: "De optimalisatiestudie afvalwatersystemen is het eerste echt concrete project binnen het waterschap dat nu loopt. Verder zijn we bezig met een kleiner optimaliseringsproject en loopt er een pilotproject OAS met een gemeente."

— Sweere zegt dat gemeenten een grote bereidheid tonen om samen met het waterschap aan de slag te gaan. "Nagenoeg alle gemeenten hebben inmiddels een intentieverklaring ondertekend om samen met het waterschap een OAS uit te gaan voeren. Die begint eerst met een *quick scan*, waarbij gekeken wordt of er inderdaad voordelen zijn te behalen. Is dat niet het geval dan volgt er geen studie, maar wordt er direct een afvalwaterakkoord gesloten waarin een en ander met betrekking tot de afvalwaterketen vastgelegd wordt. Zijn er wél voordelen te behalen, dan volgt er wél een serieuze studie." Sweere laat weten dat de laatste optimalisatiestudie medio 2008 volgens planning moet worden afgesloten met een afvalwaterakkoord. "Want alleen een akkoord biedt echt garantie voor een structurele samenwerking op langere termijn", zegt hij.

— Voortvarend

Tom Voskamp van het waterschap Regge en Dinkel vindt dat gemeenten en waterschap voortvarend te werk gaan om initiatieven te ontplooiën voor samenwerking. "Als water-

'OP VEEL PLAATSEN IN HET LAND WORDT INMIDDELS HEEL GOED SAMENGEWERKT TUSSEN WATERSCHAPPEN EN GEMEENTEN'

schap zetten we hoog in op de optimalisatiestudie. We merken dat het over het algemeen weinig moeite kost om gemeenten daarin mee te krijgen. Maar als je kijkt naar de praktische kant van een OAS, waarbij ook veel informatie en inzet van gemeenten moet komen om een OAS te kunnen uitvoeren, dan vraagt dat nog wel eens een hoop puzzelwerk. Oorzaak daarvan is dat veel gemeenten over te weinig mensen beschikken die zich professioneel bezighouden met de riolering. En dat levert bij het uitvoeren van complexe studies soms problemen op. Als oplossing voor dat probleem kunnen wij als waterschap dan een projectleider leveren en onze riolerings- en stedelijk waterdeskundigen laten meedenken. Maar dat kan voor gemeenten dan juist weer heel bedreigend zijn. Want als je met een overmacht aan waterschappers aan tafel komt te zitten tegenover één man of vrouw van de gemeente, dan is het evenwicht ver te zoeken." Toch loopt het in Twente allemaal behoorlijk soepel, weet Voskamp. "Ons waterschap werkt met accountmanagers die het vaste aanspreekpunt zijn voor gemeenten en die aanpak werkt uitstekend." Voskamp vertelt dat Regge en Dinkel op het punt staat om begin volgend jaar het eerste afvalwaterakkoord af te sluiten. "Verder werken we in acht van de achttien zuiveringskringen al samen met gemeenten aan een OAS. En ook in de overige zuiveringskringen gaan we de komende tijd investeren in optimalisatiestudies en in het versterken van de samenwerking in de afvalwaterketen."

— Uitkristalliseren

Martien Kaats van het waterschap Rijn en

IJssel: "In ons beheersgebied werken we binnen het waterschap met tien mensen op 22 gemeenten. Zij houden op alle bestaande beleidsvelden continu contact met gemeenten en proberen de wensen van gemeenten en waterschap op zo'n goed mogelijke manier samen te brengen. Tot op heden heeft dat geresulteerd in een aantal zaken, zoals gezamenlijk een gemeentelijk rioleringsplan voorbereiden, een basisrioleringsplan toetsen en de watertoets uitvoeren voor nieuwe gebieden. Met de helft van de 22 gemeenten voeren we nu een optimalisatiestudie uit." Kaats noemt ook Toekomst Waterketen Gelderland waarin zeven Gelderse gemeenten, de provincie Gelderland, waterbedrijf Vitens en de Gelderse waterschappen de handen ineen hebben geslagen tegen sterk oplopende kosten in drinkwatervoorziening, riolering en afvalwaterzuivering. Kaats: "De speerpunten van Toekomst Waterketen Gelderland zijn om duurzaamheid, doelmatigheid en dienstverlening te vergroten. Alle partijen zijn enthousiast over deze samenwerkingsvorm waarbij niets van te voren formeel is vastgelegd, maar waarbij gekeken wordt hoe deze samenwerking zich verder uitkristalliseert. Met name die opzet blijkt in de praktijk heel goed te werken."

— Jannes Graansma, senior beleidsmedewerker Waterketen van het hoogheemraadschap Hollands Noorderkwartier, vertelt dat zijn hoogheemraadschap al tenminste vijf jaar met optimalisatiestudies bezig is, waarvan een groot aantal inmiddels is afgerond. Graansma: "Een OAS proberen wij zo veel mogelijk op het niveau van een zuiveringskring te doen. Dit heeft geleid tot een aantal

optimalisatieovereenkomsten met gemeenten." Eind oktober heeft Hollands Noorderkwartier zijn eerste afvalwaterakkoord met de gemeente Texel afgesloten, zegt Graansma. "En op dit moment is een afvalwaterakkoord in de maak met de afgrondende fase van twee afvalwaterakkoorden met de gemeenten Edam, Volendam en Waterland. Die akkoorden hopen we ook eind dit jaar, begin volgend jaar af te sluiten. En in de kop van Noord-Holland hebben we twee jaar geleden al een samenwerkingsintentieovereenkomst afgesloten met negen gemeenten. Van daaruit hebben zes gemeenten het onderhoud van hun rioolstelsel via een gemeenschappelijk bestek opgedragen aan één aannemer. Een samenwerkingsmodel dat in de praktijk goed blijkt te werken."

— Hollands Noorderkwartier wil in de toekomst ook nog met andere gemeenten afvalwaterakkoorden af gaan sluiten. Graansma: "Een belangrijk aspect daarbij is dat we met de gemeenten een nieuw overnamepunt voor het afvalwater willen afspreken. Het punt waar het 'vrij-vervalstelsel' overgaat in een 'gesloten systeem'." Op de vraag of hij het tempo tot samenwerken wel snel genoeg vindt gaan, antwoordt Graansma: "Het komen tot goede, structurele afspraken met gemeenten is niet het meest gemakkelijke proces. Dat heeft veel tijd nodig. Blijkbaar moet er eerst een gezonde basis van vertrouwen zijn om partijen tot elkaar te brengen."